

HRADEC U STODA, okr. Plzeň-jih

**Stavba splaškové kanalizace – III. etapa
září 2017 až květen 2018**

Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu a dohledu

Zpracoval Mgr. Milan Metlička

2018

1. Úvod

Na základě smlouvy uzavřené dne 14. 9. 2017 mezi stavební firmou PORR a.s., odštěpný závod – Vodohospodářské stavby a Západočeským muzeem v Plzni, p.o. jako provádějící organizací, byl prováděn od září 2017 do května 2018 předstihový záchranný archeologický výzkum na předhradí a akropoli raně středověkého hradiště v obci a archeologický dohled a dokumentace nálezů v ostatních částech intravilánu obce v trase výkopů pro stavbu III. etapy splaškové kanalizace. Dokumentovány byly i přípojky k hranicím pozemků jednotlivých vlastníků nemovitostí. Akce je vedena v Západočeském muzeu v Plzni pod číslem AV 128/2017 a nahlášena byla do Databáze archeologických akcí na Archeologickém ústavu Praha, v.v.i., kde je vedena pod č. C-201704760.

2. Poloha raně středověkého hradiště a jeho zázemí

Raně středověký hrad se nachází na ostrožně nad soutokem Touškovského potoka a Radbuzy v jihozápadní části dnešního intravilánu obce. Akropole, z velké části poničená zářezem železniční trati (kat.č. 1424), se rozkládá na zahradách s chalupami a rodinnými domky na parcelách kat.č. 1, 2, 3/1-2, 4, 1281/2, 1368/4, 5, 15 a intenzivně zastavěné předhradí na později rozčleněné parcele kat.č. 1285, silnice na kat.č. 1370/3 a obvodové opevnění na parcelách 1281 a 1370 a příkop přepažujícího opevnění leží na parcelách kat.č. 1410, 1291, 1294, 1295, 1303/2, 1307/1, 1309/2, 1364/2 a na severu opět na parcele kat.č. 1281. Plocha hradiště je na mapě ZM 21-22-07 vymezena spojnici následujících bodů s koordináty od Z:J sekční čáry: 1) 437:049, 2) 452:047, 3) 460:042, 4) 459:035, 5) 449:030, 6) 438:015, 7) 431:015, 8) 427:025, 9) 426:037 a 10) 430:045 mm.

Nevýrazná ostrožna je na jihovýchodě chráněna strmými srázy, pod kterými protéká Radbuza, a na severu, kde srázy nejsou tak prudké a vysoké ji obtéká Touškovský potok. Oba toky byly pro obyvatele raně středověkého hradu nejbližšími vodními zdroji vzdálenými od hradeb 50-100 m. Opevněná plocha hradiště leží v nadmořské výšce 356-370 m, převýšení nad řekou a potokem dosahuje jen 16-25 m. Směrem k severu se terén rozevírá a mírně zvedá k nedalekému návrší.

V dnešní podobě má hradiště dvoudílnou dispozici s akropolí na východní špičce ostruhu a předhradím na západě. Během posledních 15 let bylo při různých záchranných akcích zjištěno, že je možné rozpoznat dvě fáze opevnění, starší, která zanikla požárem, a mladší s nepřepáleným tělesem valu. Ve starší fázi bylo hradiště nejspíše jednoduché, v mladší bylo rozčleněno na akropoli a předhradí.

3. Přírodní prostředí

Geomorfologicky lokalita leží na západním okraji Staňkovské pahorkatiny při hranicích s Vytůňskou pahorkatinou a tvořící jižní část podcelku Stříbrské pahorkatiny. Leží na proterozoických fylitech, vzácně dvojslídnych svarech a denudačních zbytcích karbonských pískovců, slepenců a jílovců. Vytváří ploše zvlněný denudační reliéf širokých rozvodních hřbetů a široce rozevřených údolí při středním toku Radbuzy (*Demek a kol. 1987, 471-472*). Geologické podloží vlastní lokality tvoří kvartérní deluviální hlinitopísčité a hlinitokamenité sedimenty (*Geologická mapa ČR 1995, list 21-22 Holýšov*) a hnědé půdy se surovými půdami (*Tomášek 2000, mapa*). Klimaticky leží v příhodné mírně teplé oblasti s charakteristikou jednotky MT 10 (*Quitt 1971, 13, mapa*). Průměrná roční teplota 7-8 °C a

průměrný roční úhrn srážek je 550 mm. Geobotanicky jsou rekonstruovány dubo-habrové háje a borové doubravy, při Touškovském potoce a Radbuze luhy a olšiny (*Mikyška 1969, mapa M-33-XX Plzeň*). Dnes je ostrožna zastavěná rodinnými domky se zahradami a ovocnými stromy, půdní pokryv tvoří nejčastěji tráva, na jižním svahu jsou trnky, šípkové růže a akáty.

4. Historie výzkumů

Hradec u Stoda patří mezi nejvýznamnější raně středověká centra v jihozápadních Čechách. Byl zbudován na důležité zemské stezce spojující střední Čechy s bavorským Podunajím, kde bylo cílovým městem Řezno, podle něhož je stezka nazývána řezenskou. Hradec u Stoda leží přibližně v polovině cesty mezi dalšími dvěma důležitými středisky, kterými jsou jihovýchodně od Plzně ležící Starý Plzenec (vzdálený vzdušnou čarou 26 km) a na Domažlicku hradiště na kopci zvedajícím se nad Radbuzou mezi Tasnovicemi a Štítary, které je vzdáleno 23 km. Tato raně středověká hradiště spojuje ještě jedna důležitá věc. Na všech třech byl na akropoli postaven na konci 11. či na počátku 12. století kostel zasvěcený sv. Vavřinci (*Justová 1976, 89-93*).

Touto cestou nejspíše šlo roku 845 čtrnáct českých knížat nechat se pokřtít do Řezna, roku 976 tudy táhlo vojsko německého císaře Otty II., které bylo téhož roku pod Starým Plzencem poraženo a roku 992 se tudy vrací pražský biskup sv. Vojtěch z Říma a zakládá s 12 benediktinskými mnichy malý klášter v Plzni-Doubravce a následujícího roku klášter v Břevnově.

Dvojitě opevnění lokality je zaznamenáno již na mapě G. Ch. Müllera z roku 1720 stejně jako na mapě z 1. vojenského mapování z roku 1764. Roku 1768 byly při přestavbě kostela sv. Vavřince na akropoli nalezeny kostry a u nich staré zbraně, které pak byly uloženy v chotětovském klášteře (*Schaller 1788, 106; Köpl 1840, 21*). Lokalita je zaznamenána také v popisných topografických pracích Čech J. Schallera (1788, 100-101) a později J. G. Sommera (1838, 116), dokonce se u těchto autorů dochovala zpráva vážící se k události z roku 1384 (J. Köpl klade událost do roku 1406), kdy chotěšovský probošt Sulko stál v čele vojska, které se opevnilo ve starém slovanském hradišti nade vsí Hradcem a odtud podniklo úspěšný výpad proti vojsku bavorského vévody Ruperta, který napadal Čechy (*Köpl 1840, 20-21*).

Počátky vědeckého archeologického zájmu o lokalitu představuje zpráva J. Smolíka, který reprodukuje zprávu J. Lehmana o hradišti v Hradci a příležitostných nedatovaných nálezech (Smolík 1881, 370). Ze stejného zdroje pak vychází i záznam o hradišti u J. L. Píče, který lokalitu sám nenavštívil a proto udávaná poloha neodpovídá skutečnosti (*Píč 1909, 367*). Zájem o hradiště výrazně vzrostl po 1. světové válce, kdy se začaly na předhradí stavět rodinné domky. Zasluhou tehdejšího učitele české národní školy v Hradci J. Rádla se podařilo v roce 1925 zachránit některé nálezy ze stavenišť, které společně s prvním plánkem hradiště předal do plzeňského muzea. Prvním archeologem, který hradiště navštívil a popsal, byl v r. 1948 A. Knorr (1948). Od 50. let se zmínky o slovanském hradišti v Hradci vyskytují častěji a zpravidla je lokalita datována do 10.-12. století (*Čtrnáct 1951, 1964; Turek 1965, 1967, 1971, 1975; Hejna 1965*).

Do 80. let minulého století byla jediným regulérním archeologickým výzkumem sondáž J. Justové z roku 1972 přes přepažující západní val předhradí a řez valem začištěný na jižním konci jeho dříve porušeného tělesa v blízkosti sondy (*Justové 1979, 131-212*). Zkoumaná hradba měla čelní kamennou plentu širokou 1,5-1,6 m a dochovanou do výšky

70-80 cm z nasucho kladených kamenů. V sondě se podařilo také zachytit napojení dvou rozdílných úseků hradby, na nichž pracovaly různé stavební čety. Toto rozhraní bylo markantní zejména na dochované části kamenné plenty. Zatímco jižní úsek byl stavěn z modrošedé ostrohranné horniny (fylity) dosti nepořádně naskládané a lící posunutou o 10 cm, tak severní úsek hradby byl ze světle žluté horniny (žuly), pečlivě sestavený, lícovaný a z částečně opracovaných kamenů (Justová 1979, 171-172). Jádru hradby bylo hlinito-dřevěné zpevněné dřevěnými rošty, kterých bylo v dochované části hradby zachyceno 5 vrstev v odstupech 20-30 cm. Zachovaná šířka tělesa hradby byla v sondě 3,60 m, ale její zakončení na vnitřní straně se nepodařilo zachytit, protože tato strana valu byla v minulých desetiletích z velké části zničena a rozvezena po přilehlých zahradách. Celkovou šíři vlastní hradby odhaduje autorka maximálně na 6,5 m. Mezi hradbou a vnějším příkopem byla 2,5 m široká berma vydlážděná drobnými kamínky. Sonda pak zachytila ještě část vnitřní stěny mohutného vnějšího příkopu (Justová 1979, 168-173, 180).

Nyní musím zmínit ještě jeden poznatek z výzkumu západního valu předhradí, který bude důležitý při interpretaci výsledků pozdějších výzkumů. Podle nálezové situace byla hradba postavena „na zeleném drnu“, tj. na původním jílovitém terénu. Ani vnější příkop neporušil žádnou starší kulturní vrstvu či objekty. Protože sonda valem poskytla jen 3 artefakty (z toho 1 střep pravěký) opřela autorka dataci opevnění o nálezy keramiky sebrané při vnitřním obvodu předhradí. Protože nálezy správně kladla již do 9. století, usoudila, že opevnění a tím i hradisko vzniklo již v této době (Justová 1979, 185).

Právě shrnuté poznatky z výzkumu opevnění a ze zhodnocení starších nálezů pak zůstaly platné až do 90. let 20. století. Poloha opevněného areálu v intravilánu (zastavěné části) obce vedla dříve k značným terénním zásahům a mnohdy přímo k ničení důležitých archeologických situací. Důsledné uplatňování archeologické památkové ochrany v posledních 15-ti letech oproti tomu umožnilo získat nové poznatky o této významné archeologické lokalitě jihozápadních Čech. Archeologické dozory na liniových výkopech při pokládání telefonních kabelů, plynovodu a při dalších stavebních akcích, které zasáhly nejen hradiště, ale i neopevněnou osadu u kostela sv. Jiří v severovýchodní části obce, přinesly mnoho nových sice torzovitých poznatků, ze kterých se ale postupně skládal zcela nový pohled na raně středověký Hradec u Stoda a jeho bezprostřední zázemí. Výchozím bodem nového pohledu je vedle uvedeného shrnutí především celkový plán hradiště s vyznačeným průběhem opevnění (Justová 1979, Abb. 5).

K první korekci plánu hradiště došlo v roce 1997, kdy jsme v rámci grantu zaměřeného na dokumentaci a geodetické zaměření opevnění pravěkých a raně středověkých hradišť zjistili, že severní vnější obvodové opevnění předhradí netvoří přímou linii, ale že se zde linie částečně překrývají a vytváří ulicovou bránu. Na poškozené části valového tělesa bylo zřejmé jeho přepálení v důsledku mohutného požáru. Asi o 50 m dále k západu bylo v roce 1998 ve výkopu pro telefonní kabely zachyceno ve svahu k Touškovskému potoce destruované a po svahu svržené přepálené těleso valu, které dále k západu bylo možné v následujících letech sledovat zhruba ještě 50 m při stavbě nových rodinných domků.

Terénní průzkum také odhalil, že vnější linie západního přepažujícího opevnění není druhým valem, ale že jde o výraznější vnější hranu mohutného příkopu. Vnější val se rovněž nepodařilo zjistit na severozápadním a jihozápadním rohu předhradí. O zachycené destrukci valu na severu předhradí jsem hovořil výše a na jihu je dochován jen krátký úsek při železniční trati, kde mezi oběma valy vedla stará cesta (úvoz) do Lisova, která byla užívána před výstavbou železnice.

Zmíněné výkopy pro rozvody telefonních kabelů zasáhly v roce 1998 celý intravilán Hradce u Stoda, jak plochu hradiště, tak otevřené sídliště v severovýchodní části vesnice. Liniové výkopy však byly široké jen 40 cm a jejich hloubka dosahovala 60-70 cm. Na akropoli byly vedeny v porušeném terénu podél silnice do Lisova, v zastavěné části předhradí pak po obou stranách ulic. Celkem zde bylo zachyceno a zdokumentováno 29 objektů, převážně sídlištních jam, dokládajících poměrně husté osídlení. Na severu v úzké proluce výkopy procházely obvodovým opevněním předhradí, které bylo z velké části strženo při úpravě uličky. Lépe dochována byla hradba na vnitřní straně fortifikace, kde se podařilo zachytit zbytek vnitřní plenty a z vlastního nepřepáleného tělesa valu se dochovaly jen 1-2 vrstvy dřevěných roštů vyplněných světle hnědošedou hlínitou hlínou. Z nejvíce poničené vnější strany hradby se podařilo zachytit 1,0-1,1 m širokou bermu a dva kameny – snad torzo čelní plenty z nasucho kladených kamenů. Pokud je správně interpretována nálezová situace, pak šířka obvodové hradby dosahovala 11,5 m (srovnej s výsledky výzkumu J. Justové).

K překvapujícímu zjištění došlo při začišťování stěn výkopů na předhradí jednak podél hlavní silnice do Lisova a pak v paralelně běžící ulici o blok domů severněji. Ve výkopech po obou stranách vozovek bylo zachyceno rozsáhlé porušení široké 8,0 m se strmými stěnami, které pokračovalo pod dnem výkopu. Na jeho východní (vzhledem k hradišti vnitřní) straně bylo porušení vyplněné až na dno výkopu spečenou do červena propálenou hlínou. Toto porušení označené v jednotlivých větvích výkopu různými čísly (objekt 10, 11 a 29) bylo zřetelně obranným příkopem, do kterého bylo nahrnuto těleso požárem zničeného valu. Vlastní těleso se nepodařilo vzhledem k jeho důkladnému zplanýrování a pozdějším úpravám terénu rozpoznat. Spečené těleso valu svrženého do příkopu bylo pak ještě zachyceno v délce asi 40 m v úzké odbočce z hlavní silnice do Lisova směrem k jižnímu obvodovému valu předhradí. Na vnitřní ploše předhradí tak bylo prokázáno starší opevnění a z větší části bylo možné rekonstruovat i jeho průběh. Úzké a nehluboké výkopy ale nedovolily provést jeho důkladnější výzkum.

Průběh tohoto příkopu vyplněný destrukcí valu byl také zachycen v severní části předhradí při stavbě kůlny u domu čp. 144 v roce 2002, kde však byl mylně interpretován jako zásyp vnitřního příkopu hradiště (Čechura 2004, 76). Přesto poskytl další zpřesnění průběhu této linie opevnění.

Bližší poznatky o zničeném starším opevnění na předhradí pak přinesl archeologický výzkum vedený M. Uherským při výkopech pro plynovod v roce 2003, které byly široké 50 cm a dosahovaly hloubky 130 cm. Prozkoumáno bylo 38 objektů, převážně větších sídlištních jam, kterých bylo zachyceno 24. Na ploše hradiště bylo dohodnuto provedení výzkumu v předstihu před stavbou, což umožnilo zaměřit se na důkladnější výzkum klíčových situací, kterými bylo zachycení zbytků valu a výzkum jeho vnějšího příkopu, jak napovídaly výsledky z roku 1998.

Technicky nejsložitější částí byl výzkum obranného příkopu, který měl v řezu šířku 9,5 m, měl hrotitý tvar a dosahoval od původního terénu zahloubení 3,40 cm. Příkop byl ponejvíce zaplněn přepálenou destrukcí z tělesa valu a to zejména na východní (vnitřní) straně, kde se při stěně nacházely četné velké kameny z čelní plenty valu a rozměrné kusy propálené až spečené hlíny. Charakter zásypu ukazuje, že k likvidaci příkopu a valu došlo zcela záměrně a jednorázově. Na vnitřní straně příkopu byla 1,9-2,0 m široká berma a za ní základ valového tělesa, který představovala oranžově červená propálená vrstva, v níž byly nalezeny dřevěné trámy roštové konstrukce. Těleso bylo na svých koncích lemováno

koncentracemi kamenů, což naznačuje, že čelní i zadní strana hradby byla zpevněna zdi z nasucho kladených kamenů. Zároveň to ukazuje, že hradba dosahovala šířky 10,5 m.

Na základně tělesa valu byl podélně s výkopem nalezen i mohutný trám dochovaný v délce necelého 1 metru. Jeho mohutnost dovolila celý trám odkrýt, zalít do sádrového bloku, vyzvednout vcelku a pokusit se o určení stáří pomocí dendrochronologie. Analýza vzorku byla provedena v Dendrochronologické laboratoři Ing. Tomáše Kyncla, kde se podařilo určit, že poslední zachycený letokruh je datovaný do roku 870. Strom byl tedy kácen po roce 870, možná přímo v zimě 870/71. Tím máme datovaný vznik zplanýrované hradby na předhradí kolem roku 870.

Bohužel, stejný úspěch jsme neměli s řezem dodnes zachovaného přepažujícího západního valu předhradí z mladší fáze existence hradiště. Výkop vedl v místě novodobého narušení tělesa valu a přinesl pouze potvrzující informace z předcházejících let, že tento val nenese stopy přepálení požárem.

I situace na akropoli se ukázala být složitější, než naznačoval dosavadní stav. V roce 2000 jsme sledovali výkop kanalizační přípojky z domu do septiku na zahradě. Vedle mělkého sídlištního objektu byla na konci výkopu v místě budoucího septiku zachycena hrana velkého porušení dokopaného do hloubky 1,30 m. Při hloubení nádrže bylo pak zjištěno, že nejde o objekt, ale vrstvy promíseného materiálu, v nichž se až do hloubky 2,5 m nacházela vedle hradištní keramiky i keramika 19. století. Výkopy plynovodu v roce 2003, které vedly podél silnice do Lisova s odbočkami k jednotlivým stavením, pak ozřejmily situaci v této části akropole. Všechny tyto trasy (včetně té hlavní, která vedla podél silnice) byly hluboké zhruba 1,3 m a ukázaly, že nejde o původní terén, ale vrstvy navezené hlíny s hroudami tmavé výplně s keramikou hradištní spolu s materiálem 19. století. Zřetelně jde o druhotné rozšíření plošiny akropole k východu a jihu. Nasnadě je vysvětlení, že k tomuto rozšíření došlo v 60. letech 19. století, kdy sem byla vyvážena hlína z hloubení zářezu železniční trati. Toto nakonec potvrzuje i mapa 2. vojenského mapování (kolem r. 1840) s vyznačením parcel (*Justová 1979, obr. 3*), kde je kromě jediného valu na předhradí vyznačen úzkými parcelami i průběh dochovaného opevnění akropole. Na jihovýchodě akropole se dokonce tato parcela výrazně zatáčí dovnitř, jakoby tvořila jedno rameno klešťové brány. Na mapě je také vyznačena původní cesta do sousedního Lisova podél jižního opevnění akropole i předhradí. Směr cesty byl v důsledku stavby změněn a vytvořen zde násep, aby mohla být železnice přemostěna. Je také jasné, že předpokládaný vstup v místě dnešní cesty a přiléhající domnělé opevnění valem (*Justová 1979, Abb. 7*) vzniklo druhotně až v důsledku terénních úprav v souvislosti se stavbou dráhy.

V letech 2014-2015 probíhal archeologický dohled a záchranný archeologický výzkum při stavbě I. a II. etapy kanalizace, který probíhal ve východní části obce, na návsi a u kostela sv. Jiří. V rámci těchto dvou etap byla postavena v nivě Radbuzy i čistička odpadních vod. V průběhu archeologického výzkumu bylo zdokumentováno 27 zahloubených objektů, které se koncentrovaly v prostoru od kostela sv. Jiří a návsi až ke hřbitovu na východním okraji obce. Zachyceno bylo i několik kulturních vrstev, které svědčí o dlouhodobém osídlení tohoto prostoru, jak dokládají již předchozí výzkumy. Zajímavým zjištěním je rozsah osídlené plochy v průběhu 11.-13. století, kdy zázemí hradiště v poloze Vyšehrad bylo v některých místech i větší než je současný intravilán obce. Mezi výjimečné nálezy tohoto výzkumu řadím stříbrný denár knížete Vladislava z jeho druhé vlády z let 1120-1125. Zcela obvyklým nálezem není ani antropomorfní plastika nalezená v kulturní vrstvě ve výkopu přípojky k čp. 174. Ostatní nálezy z jejího okolí ji datují předběžně do 12.-

13. století. Interpretovat ji můžeme nejspíše jako dětskou hračku případně jako figurku vyrobenou přímo dítětem, čemuž by odpovídaly i nepravidelné tvary a charakter modelace.

Současně s těmito záchrannými výzkumy a akcemi probíhá v posledních letech v okolí Hradce u Stoda povrchový průzkum zaměřený na vyhledávání dalších archeologických lokalit.

5. Metodika a postup výzkumu

Záchranný archeologický výzkum probíhal ve dvou částech, na které byly také rozděleny náklady v dohodě o provedení archeologického výzkumu. První část zahrnovala předstihový záchranný archeologický výzkum a dokumentování porušených archeologických situací při výkopových pracích na předhradí a akropoli raně středověkého hradiště a druhá část zahrnovala archeologický dohled na ostatních trasách výkopů mimo vlastní kulturní památku.

Archeologický dohled při stavbě probíhal podle postupu zemních prací a byl zahájen již v září 2017 sledováním výkopů podél Touškovského potoka. Ke sledování byly vybírány úseky, kde byla podle předchozích akcí větší šance zachytit pozitivní archeologické situace. V daleko menší míře pak byly sledovány výkopy právě podél potoka, které probíhaly především v bahnitých sedimentech. Archeologický dohled probíhal i v průběhu předstihového výzkumu na předhradí hradiště a i po jeho ukončení.

Koncem října byl zahájen předstihový výzkum na předhradí hradiště. Nejprve bylo provedeno geodetické vyměření trasy kanalizace, následně nařezání a vyfrézování povrchu vozovky v šířce 60 cm. Vlastní skrývka v liniích budoucích výkopů probíhala po úsecích dlouhých 30-60 m, kdy byla vždy provedena skrývka, následovaná ručním začištěním dna výkopu na úrovni podloží, stejně jako jeho stěn (**obr. 2 a 8**). Zemina z výkopu byla odvážena na skládku. Výkopy byly vždy označeny páskou zabraňující vstupu či pádu do výkopu. Během vlastního výzkumu byly nejprve vybrány objekty patrné ve dně výkopu, pak proběhla jejich fotografická a kresebná dokumentace a na závěr byly v některých případech ovzorkovány i kulturní vrstvy ve stěnách výkopu. Linie tras skrytých pásů a archeologické objekty byly zaměřovány buď geodeticky, nebo když to neumožňovala situace od hran parcel či domů pomocí pásma. Fotograficky však byla dokumentována vždy celá trasa výkopů. Po výzkumu byl vždy úsek zahrnut a výzkum pokračoval dalším úsekem. Západně od T křižovatky na předhradí proběhla skrývka vzhledem k doloženému staršímu opevnění v celém úseku, východně od křižovatky ve dvou úsecích a v ulici jižně od křižovatky ve třech úsecích.

Vzhledem k šíři výkopu 90 cm se dalo předpokládat, že stejné objekty prozkoumané při předstihové části archeologického výzkumu budou znovu zachyceny i ve výkopech při vlastní stavbě, kde byl výkop široký 1,00-1,10 m, navíc v místech šachet byl ještě rozšířen. Během vlastních výkopových prací tak byly zachyceny i další objekty, které nebyly při předstihové části výzkumu zjištěny.

Složitější byla situace v úseku vedeném v silnici na Lisov. Zde nemohl proběhnout předstihový výzkum vzhledem k provozu na silnici. Záchranný výzkum zde tak probíhal při vlastní stavbě kanalizace. Snahou bylo co nejméně zasahovat do průběhu stavby, a proto prohlídky výkopů a dokumentace narušených objektů probíhaly vždy v součinnosti se stavbou, převážně v době polední přestávky. Výzkum zde nemohl být prováděn plošně, ale byly dokumentovány stěny výkopu s porušenými objekty či kulturními vrstvami, které byly vzorkovány 15-30 cm do hloubky stěny.

Z objektů a vrstev byly průběžně odebírány vzorky výplní na rozplavení a vzorky zuhelnatělých dřev pro paleobotanické a případné dendrochronologické analýzy. Z rozplavených výplní byly kromě uhlíků získány makrozbytky (zuhelnatělé obilí), které byly dány na rozbor. Získáno bylo i větší množství zvířecích kostí a zubů, které budou podrobeny osteologickému vyhodnocení.

6. Průběh předstihového archeologického výzkumu a dozoru v letech 2017-2018.

Archeologický dohled byl zahájen 21. září 2017, kdy byl dohodnutý postup výkopových prací. Ty byly zahájeny u Touškovského potoka u silničního mostu přes potok a pokračovaly podél potoka k viaduktu. Výkop byl průběžně zaplavován vodou z potoka, protože dno výkopu leželo hlouběji než hladina potoka. Ve stěnách výkopu byly při povrchu jen navážky z úprav cesty a níže šedé až tmavě hnědošedé jílovité naplaveniny. Další prohlídky v úseku podél Touškovského potoka a pod viaduktem probíhaly i v následujících týdnech, ale vždy s negativním zjištěním.

Na kontrolním dnu 10. října byl diskutován předstihový archeologický výzkum na předhradí raně středověkého hradiště. Původní plán provádění výzkumu v těsném předstihu stavby by podle harmonogramu stavby vycházel na prosinec až leden, což by v případě zamrznutí půdy vedlo k nemožnosti provést archeologický výzkum a k zastavení stavby. Proto bylo dohodnuto provést předstihový výzkum co možná nejdříve.

Dne 23. října byla zahájena skrývka pásů v liniích budoucích výkopů kanalizace na předhradí hradiště. Nejprve byl skryt úsek západně od T křižovatky, a to směrem od západu - od přepažujícího valu na předhradí hradiště, přičemž byly vynechány dva úseky pro dva vjezdy do dvorů. V prvním úseku mezi 1. vjezdem a přepažujícím valem na západě byla zachycena jen nepatrná část zahloubeného objektu. Nad podloží se pod vrstvou kamenného podkladu vozovky nacházela 15-20cm mocná hnědá hlinitá drobnými i většími mazanicemi z přepáleného tělesa valu probarvená vrstva vzniklá zřejmě při planýrce starého valu a příkopu. V druhém úseku mezi 1. a 2. vjezdem byla stratigrafická situace stejná, na úrovni podloží byl zachycen jeden zahloubený sídlištní objekt 2 a u bloku druhého vjezdu vnější okraj příkopu (objekt 3) starší fáze opevnění vyplněného na rozdíl od světle hnědého až okrového podloží tmavší hnědou hlinitou výplní s kameny při stěně.

Ve třetím úseku za druhým vjezdem až ke křižovatce ulic byl nejprve zjištěn vnitřní okraj příkopu (objekt 3; **obr. 1**), za ním 1,5-2,0m široká berma, v ní jedna sloupová jamka a žlábek. Za ním pak již začínalo těleso valu (objekt 4; **obr. 1**). Východní (vnitřní) konec valu označovala (zadní plenta) silně propálená cihlová sytká výplň a pás kamenů snad z porušené plenty (**obr. 3**). Za valem pak byla vrstva různorodé výplně zřejmě z roztaženého tělesa valu při jeho planýrce po zániku požárem. Na východním konci výkopu u křižovatky pak byl zjištěn zahloubený sídlištní objekt a za ním se již ukazovala světle hnědá vrstva podloží.

Příkop ze starší fáze opevnění zachycený na obou koncích 2. vjezdu byl jak na vnější, tak vnitřní straně vybrán do hloubky 50 cm (**obr. 1**). Ve třetím nejdelším úseku bylo za příkopem zkoumáno destruované těleso valu starší fáze opevnění. Ručně byla odstraňována výplň tělesa hradby (objekt 4) až na úroveň, ve které byly zachycené zuhelnatělé zbytky trámů její roštové konstrukce. V zadní části, kde již nebyly rošty patrné, byla výplň sytká přepálená. Na konci byla vypreparována zadní kamenná plenta hradby (**obr. 3**) a za ní byla ve dvou vrstvách preparována kulturní vrstva.

Následující den bylo provedeno dočištění vypreparovaného základu tělesa hradby (valu), především od napadané zeminy z profilů a pokračovalo rozměřování výkopu

pro fotodokumentaci (vytvoření fotoplánu) nálezové situace celé trasy výkopu včetně úseků bez nálezů. Kresebně pak byla dokumentována severní stěna výkopu. Zároveň provedl M. Cuper detektorový průzkum kulturní vrstvy za valem a hromad vyházené hlíny. Nalezeno bylo několik železných předmětů: železná objímka, zlomek nože, hřeb a část podkovy. Dále byla po detektorovém průzkumu dokopána kulturní vrstva za valem, kde byla preparována skrumáž kamenů. Odpoledne pak byl bagrem skryt vjezd před čp. 119, kde nebyly zjištěny na úrovni podloží žádné objekty. Byla provedena jeho fotodokumentace pro fotoplán a výkop byl zpět zahrnut. Druhý vjezd do dvora před čp. 127, který leží celý v místě příkopu, bylo rozhodnuto neodstraňovat s tím, že jeho případná dokumentace proběhne až při výkopu pro kanalizaci.

Dne 30. října byla provedena dokumentace řezů (profilů) v severní stěně celková a v jižní stěně jen úsek u objektů 8 a 9 (**obr. 4**). Zároveň byl vypreparován shluk lámaných kamenů zachycených v kulturní vrstvě ve vzdálenosti 6,5 m za zadní kamennou plentou. Tato koncentrace kamenů byla společně se zbývajících částí sondy výkopu fotogrametricky zdokumentována. Druhý den byly u objektů 8 a 9 odstraněny kameny na povrchu podloží a objekty byly vybrány a zdokumentovány a na závěr ovzorkovány i ve stěnách. Dále byl vybrán žlábek 6 a sloupová jamka 7, po vybrání proběhla v obou částech dokumentace a dokreslení řezů. Odpoledne byly ovzorkovány trámy v čelní části valu a vypreparována byla zadní kamenná plenta hradby, za níž byla zjištěna pod červenou cihlovou propálenou vrstvou 2-4 cm mocná černá vrstva s keramikou. Zadní plenta byla následně fotogrametricky zdokumentována a dokresleny profily. V ulici západně od T křižovatky bylo prozkoumáno celkem 10 objektů (č. 1-10), včetně tělesa hradby a části příkopu.

Současně s dokumentací a zahrnováním výkopu v západní ulici probíhala začátkem listopadu skrývka ve spodní části ulice východně od T křižovatky, která klesá směrem k akropoli hradiště. Výzkum probíhal v celé délce, vynechány byly jen dva vjezdy před čp. 107 a 111. Výkop byl široký 0,9 m a pod asfaltovým povrchem a vrstvou makadamu byla tmavě šedohnědá utažená a lístkovájící se vrstva navážek a zřejmě starého hlinitého povrchu ulice silná 15-20 cm. Podloží bylo světle hnědé v horní části ulice hlinité, směrem po svahu stále více šterkovité, zprvu zahliněné a níže více šterkovité. Podloží bylo zachyceno v hloubce 30-40 cm podle nerovností terénu. Nad podložím nebyla v celém úseku zjištěna kulturní vrstva, to značí, že v minulosti zde došlo ke snižování terénu. Kulturní vrstva byla zachycena až ve spodní části ulice u průjezdu skrz severní obvodový val, kde byla zachycena v délce cca 12 m.

V ulici východně od T křižovatky bylo celkem zachyceno 10 zahluobených objektů, především kúlových a sloupových jamek (objekty 11-20). Byla provedena fotogrametrická dokumentace celého výkopu v délce 70 m, kresebná dokumentace objektů 11-19 včetně řezů, pokud do stěn výkopu zasahovaly. Následně byly horní dva úseky v délce 70 m zahrnuty, třetí spodní úsek zůstal odkrytý, pro ruční vybírání zachycené kulturní vrstvy. Dne 8. listopadu pak byla vybírána kulturní vrstva na východním konci ulice, která zřejmě vznikla nachytáním (splachem) materiálu za tělesem obvodového valu předhradí. Byla kopána ve dvou úsecích, první na začátku jejího zachycení od 78 m do 84 m a druhý v úseku mezi 84 a 90 m, kde byla mocnější a její síla dosahovala až 26 cm. Od 86,5 m byla pod touto vrstvou, která byla tmavě šedá až místy černá (u kamenné konstrukce objektu 20) hlinitá, sypká, patrná ještě klínovitě se rozšiřující šedohnědá hlinitá vrstva dosahující u východního konce síly až 20 cm. Obě vrstvy byly rozlišeny až při začišťení stěn výkopu.

Ve čtvrtek 9. listopadu začala skrývka v ulici vedoucí od T křižovatky směrem k jihu ke státní silnici (**obr. 8**). V krátkém skrytém úseku před domem čp. 121 byly zachyceny 3

sloupové jamky (objekty 21 až 23). Na začátku výkopu u křižovatky byl výkop pro telefonní kabel a na jižním konci zase příčný výkop plynové přípojky. Další den byly v západní stěně vzorkovány objekty 24 (**obr. 5**) a 28 a začištěn byl další vybagrovaný úsek před vjezdem k čp. 121, tj. 10-24 m v ulici vedoucí k jihu od křižovatky, kde byly zjištěny objekty 31-35. Po vybrání byla provedena plošná kresebná a fotografická dokumentace. Výkop byl v tomto úseku široký 90 cm a v úrovni podloží hluboký 58-65 cm.

V dalším úseku v ulici skrytém 20. listopadu byl prokopán další vjezd do zahrady a zachyceny objekty 29-43 (**obr. 6 a 7**). V posledním úseku na jižním konci ulice byla nejprve prozkoumána část vjezdu k čp. 123, kde byly zdokumentovány objekty 43A-45. Při začišťování podloží po bagru, bylo na úrovni podloží ve světlé sypké šedohnědé vrstvě mocné max. 3 cm nalezeno několik pravěkých zlomků. Výkop ve vjezdu byl odpoledne zasypan. Druhý den byly zkoumány objekty u hlavní silnice do Lisova, výkop musel být znovu začištěn a zachyceny v něm byly objekty 46-50, které byly za deště dokumentovány. Ve větším objektu 49 (**obr. 9**) byl za pomoci detektoru kovů nalezen celý železný srp.

Během výzkumu na předhradí hradiště pokračoval dohled na dalších výkopech, zejména podél Touškovského potoka za železničním viaduktem a v cestě kopírující severní obvodový val hradiště. Vždy byly prohlédnuty výkopy v délce zhruba 10-15 m. Nebyly zde zjištěny žádné objekty. V první části u potoka byly jen bahnité naplaveniny, v cestě podél valu pod akropolí, jen čistá skála překrytá šterkem cesty v síle 15 cm. V navazujícím výkopu vedoucím v úvozu od potoka vzhůru ke kostelu sv. Jiří byla zachycena skála převrstvená hlinito-kamenitými navážkami.

Od února 2018 pak byly sledovány vlastní výkopové práce na předhradí hradiště. V místech vrat před čp. 129, u hranic s čp. 117 byl v severní stěně zachycen objekt zřetelně již dokumentovaný při výzkumu na podzim 2017. Následně byly sledovány další výkopy na předhradí hradiště v ulici východně od křižovatky, kde v místě budoucí šachty byl zachycen ve výkopu hlubokém 5m sídlištní objekt o délce cca 1,80m a zahlubující se 25 cm. Vzhledem k mrazivému počasí a zamrznutí nebylo možné objekt lépe zdokumentovat a ovzorkovat. Ve dnech 27. 2. až 2. 3. byly výkopové práce přerušeny pro velké mrazy. Výkopové práce pokračovaly 5. března, kdy byl otevřen úsek jižně od křižovatky. Ve výkopu, na jehož konci byla šachta, byly zachyceny 3 větší sídlištní objekty, které byly po domluvě s mistrem prozkoumány ve středu 7. 3., kdy byl výkop v tomto úseku zahrnut do hloubky cca 2 m. V dalším výkopu byly zachyceny již zkoumané objekty 24 a 26 a nově odkryté jámy 51 a 52. V pokračování byly další 2 zahloubené objekty, jeden v západní stěně hned za šachtou (objekt 29) a druhý ve stěně před vrátky do zahrady čp. 159, který byl však zřetelně hluboko ovzorkován při plošném výzkumu tras kanalizace na podzim 2017. Výkopy vlastní kanalizace jsou v této ulici hluboké až 5 m a široké 1,30m, což vedlo k tomu, že jsou objevovány nové objekty, které buď nebyly vůbec zjištěny, nebo objekty, které pokračovaly hlouběji do stěn výkopu.

Od 15. března začaly frézováním vozovky výkopy v hlavní silnici na Lisov. V šachtě v křižovatce nebyly zachyceny žádné stratigrafické situace, terén zde byl poničen nejméně třemi staršími liniovými výkopy. Prohlédnut byl výkop v ulici západně od křižovatky na předhradí, kde bohužel byl již zasypan úsek s příkopem starší fáze opevnění.

Hlavní pozornost byla věnována výkopům v silnici do Lisova. Na začátku výkop křížilo několik kabelů a za nimi byla zachycena kúlová jamka a menší sídlištní objekt (č. 53 a 54), oba v severní stěně výkopu. Zjištěny byly v místech, kde na jihu od silnice terén mírně klesá k trati a silnice zde má postupně k východu klínovitě se zvedající násyp, zejména na jižní straně silnice. Dále byl sledován úsek v silnici do Lisova, kde v severní stěně výkopu

byly zachyceny objekty 55-57 (**obr. 12**). V jižní stěně výkopu byl terén daleko více odebrán, zachycena zde byla jen spodní část výplně objektu 57. Rovněž byl prohlédnut krátký úsek výkopu v „T“ křižovatce na předhradí, kde nemohl proběhnout plošný výzkum vzhledem k provozu. V severní stěně výkopu byla zachycena hluboká sloupová jamka 58.

V týdnu od 19. března pokračovaly výkopy v silnici na Lisov, kde byla v otevřeném úseku před čp. 113 v délce cca 15 m včetně rozšíření šachty zachycena jen výrazná kulturní vrstva, která byla mocnější v severní stěně výkopu a která zřejmě vznikla nahromaděním materiálu za zplanývaným valem. Dále byly prohlédnuty výkopy v silnici vedoucí na akropoli hradiště, kde byly před čp. 28 a vjezdem do dvora zjištěny zbytky destruované stavby, kde stavební suť dosahovala až na dno výkopu. Jen před vjezdem do dvora byl pod stavební sutí na dně zachycen zahloubený objekt 59 (**obr. 13**). Stavba byla zřejmě zbourána při stavbě železnice, kdy byl terén následně navezen tak, aby se napojil na most vedoucí přes železnici na předhradí hradiště. Původní cesta vedla blíže řece a pak zřejmě podél jižního obvodového valu, nebo mezi oběma valy, tj. mezi valem staršího a mladšího opevnění.

Na předhradí hradiště byl v silnici na Lisov zachycen objekt 60 zahlubující se do podloží. Od tohoto objektu k západu pak sílila kulturní vrstva tmavě šedá hlinitá vzniklá za tělesem valu, které zřejmě začínalo někde na 7,80 m. Kulturní vrstva tak byla zachycena v délce cca 6,5-7,0 m a dosahovala max. síly 28 cm. Těleso valu bylo zcela zničeno, za jeho pozůstatek můžeme považovat vrstvu 12 a v čelní části snad i vrstvu 10 včetně čocky 11. Val pak byl od 7,80 metru do cca 25,4 metru, tj. široký byl 17,60 m. Vzhledem ke zničení samotného tělesa valu jde o pouhý odhad. Berma byla zřetelnější, široká 2,10 m a byl v ní zachycen mělký žlábek jako při dokumentaci valu v ulici západně od T křižovatky na předhradí. Vzhledem k tomu, že výkopové práce probíhaly v silnici a nebyl zde zastaven provoz, byl na zdokumentování řezů čas vždy kolem polední přestávky. Tehdy již byly, vždy po domluvě se stavbaři, osazeny a zapískovány trubky. To jednak umožnilo dosáhnout na úroveň archeologických situací, protože výkop zde byl standartně hluboký 2,80m. Odpoledne pak musely být všechny úseky výkopů zahrnuty.

Hned za tělesem valu a bermou byl zachycen příkop starší fáze opevnění (objekt 61). Stejně jako během předešlého výzkumu byl příkop široký v ústí 10,0 m a jeho maximální zahloubení dosahovalo 2,94 m a od úrovně bermy, tj. původního terénu 2,58 m. Vyplněn byl z vnitřní strany sypkým do červena přepáleným materiálem ze shořelého tělesa valu (**obr. 10**), které bylo následně nahrnuté do příkopu. Z vnější strany na tuto výplň nasedala tmavě hnědošedá hlinitá vrstva při dně s množstvím zlomkové keramiky a zvířecích kostí (**obr. 11**). Stěny výkopu se neustále sypaly a hrozilo sesunutí stěn a propadu vozovky. Proto byla dokumentována jen severní stěna výkopu. Přímo ve středu příkopu byla také postavena kanalizační šachta. Stěna se zde díky rozšíření pro šachtu několikrát utrhla a nebylo proto snadné příkop dokumentovat. Po osazení šachty pokračovaly výkopy dále k západu, kde byl zachycen druhý konec příkopu. Dokumentace příkopu navázala na dokumentaci z předešlého dne, kdy byla zdokumentována východní část příkopu s bermou.

V pokračování výkopu nebyly zachyceny žádné objekty, ani se nepodařilo zachytit základ mladšího přepažujícího valu, kterým silnice procházela. Její podklad zde byl cca o 40 cm níže než odhadnutá spodní úroveň tělesa valu. Výkop procházející místem, kde stával val prokázal, že celé jeho těleso bylo odstraněno při stavbě silnice. Ve výkopu tak byla pod asfaltem a vrstvou kamenů sterilní světle hnědá sprašová hlína. Vně hradiště pak byl dokumentován mohutný vnější příkop, který se dnes jeví v zahradách severně od silnice spíše jen jako široká deprese s max. zahloubením 1,20 m. Příkop (objekt 62) před

přepažujícím mladším západním valem byl zřetelný až po začistění stěn výkopu (**obr. 14**). Vzhledem k tomu, že v obou stěnách měl odlišnou výplň, byly dokumentovány oba řezy. Šířku případné bermy bylo těžké zjistit, protože s velkou pravděpodobností i těleso přepažujícího valu bylo v minulosti odebráno. Přesto se dá předpokládat, že cesta podél vnější strany valu u zahrádek vede právě v místě bermy. Šíře příkopu byla v severní stěně 10,70 m, měl z obou stran strmé zvlněné stěny, na vnitřní straně příkopu se stěna jevila oproti vnější pozvolnější. Dna příkopu se nepodařilo dosáhnout, na dně výkopu v hloubce 2,20 m byl ještě široký 7,30 m. V protějším jižním řezu byla situace složitější, příkop byl široký 11,30 m, vnitřní zvlněná stěna byla opět pozvolnější. Za vnějším příkopem směrem k Lisovu již nebyl zachycen žádný objekt ani kulturní vrstva.

Od 27. března byl sledován výkop v silnici stoupající od Touškovského potoka k akropoli hradiště. Za místem, kde výkop přecházel z jižního okraje vozovky k severnímu, byl vedený ve skále, na kterou hned nasedal kamenitý podklad vozovky a na něj 12 cm silná vrstva asfaltu. Stejná situace byla i v pokračování výkopu.

V týdnu byly také zahájeny výkopy od šachty v odbočce na předhradí hradiště v silnici na Lisov směrem k východu, k mostu přes železniční trať a k akropoli hradiště. Silnice zde prochází přes široký příkop vně valu akropole. V této části stojí silnice na náspe vysokém až 1,20 m. Zřejmě i vzhledem k malé hloubce výkopu (na konci v místě šachty byl výkop hluboký jen 1,70 m) se zde podařilo zachytit jen hrany příkopu a jeho zavezenou část tvořící násep silnice. Na začátku výkopu byla zdokumentována kulturní vrstva zachycená v hloubce 86-100 cm, která se táhla pod vrstvou navážky tvořenou světle hnědou hlinitou zeminou silnou až 55 cm. V této části byl v obou stěnách výkopu zachycen pod kulturní vrstvou objekt 63. Následně byl prohlédnut konec výkopu u železničního mostu, kde jsme se snažili zachytit druhý konec příkopu. V celém výkopu jsme okraj příkopu nezachytili. Ukázalo se, že terén zde byl zřejmě celý odebrán při stavbě základu mostu a opěrné zdi pro mostní pilíř. Po dostavbě mostu byl celý prostor urovnán a přes příkop vytvořen násep komunikace. Šířku příkopu bylo možné určit podle konfigurace terénu v zahradách severně od silnice. Příkop začínal zhruba na 14 metru a konec příkopu byl odhadnut na 38 m, tj. příkop před valem akropole byl široký 24 m.

Souběžně probíhal dozor v dalších částech hradiště. Prohlédnut byl výkop na pravé straně Touškovského potoka v cestě vedoucí pod viadukt (**obr. 17**). Ve výkopu byla jen skála místy překrytá 10-20 cm silnou vrstvou novodobého popela z kamen. Druhý výkop byl sledován v místě, kde se pod akropolí stáčil ze silnice na Lisov k odbočce na navezenou opyš akropole. Zde již nebyla skála, ale navážky světle šedohnědé strakaté barvy. V odbočce byl přetát starý kamenný kanál spojující příkopy podél silnice.

V následující etapě archeologického dozoru byly především sledovány výkopy přípojek k jednotlivým domům. V odbočce u mostu přes železnici k čp. 203 byly jen světle hnědé navážky a jeho hloubka dosahoval 1,70 m. V zakončení této přípojky, která se zde lomila v pravém úhlu k východu k chatě čp. 63, byla zachycena mohutná kamenná destrukce s trámy a přepálenou výplní z těla valu akropole (**obr. 15**). Nálezovou situaci je zde těžké interpretovat, vzhledem k malému rozsahu a tomu, že výkop zasáhl jen horní destruovanou část valu.

V přípojce k domu čp. 119 v ulici západně od křižovatky na akropoli byl ve výkopu zachycen a zdokumentován objekt 66 (**obr. 16**). V přípojce k domu čp. 127, která vedla podélně se zasypaným příkopem starší fáze opevnění (objekt 3). Ve výkopu byl zaznamenán stejný sled vrstev jako ve sledovaném a dokumentovaném řezu v ulici na Lisov (objekt 61). Ze sklonu vrstev bylo zřejmé, že příkop vedl šikmo k ulici s odchylkou 15°

k severovýchodu. V dalších dnech byly prohlédnuty další přípojky. V odbočce k domu čp. 110, který již byl částečně zahrnutý, nebyly patrné žádné objekty, jen obvyklý sled dvou kulturních vrstev. V přípojce k domu čp. 137 mezi domy čp. 137 a 144 byl opět zachycen průběh zasypaného příkopu starší fáze opevnění, a v přípojce k čp. 112 byly dokumentovány kulturní vrstvy. Negativní bylo zjištění v přípojce k domu čp. 123 v ulici jižně od křižovatky na předhradí.

Dne 4. května byla prohlédnuta a dokumentována přípojka k domu čp. 133 na východním konci ulice východně od křižovatky. V šachtě a krátkém úseku výkopu k hranicím pozemku byly zachyceny dvě kulturní vrstvy, které odpovídaly zjištění při předstihovém výzkumu. V horní tmavě šedé, hlinité až hlinitojílovité byla mezi kameny v severní stěně šachty objevena zuhelnatělá zrna obilí. Z vrstvy byl proto odebrán vzorek výplně na proplavení. Rozplavené obilky a uhlíky z celého výzkumu byly předány na odbornou analýzu.

7. Závěr a zhodnocení

Obec Hradec je unikátní svojí lokalizací na místě archeologické nemovité památky prvořadého významu, což znamená při jakékoliv stavební činnosti i určitá omezení a vždy nutnost archeologického dohledu a případného záchranného archeologického výzkumu. Část obce leží v místech raně středověkého hradiště z 9.-12. století s dodnes patrnými fortifikačními prvky. Bohužel této části obce se silně dotkla III. etapa výstavby kanalizace. Osídlení z 11.-13. století je předchozími archeologickými výzkumy doloženo také na ostatních místech obce, v okolí kostela sv. Jiří, na obecní návsi a ve východní části obce u hřbitova.

V průběhu výstavby III. etapy kanalizace bylo prozkoumáno a zdokumentováno 66 zahloubených objektů (**viz plán 1**), z toho 64 na předhradí raně středověkého hradiště, jeden se vztahem k akropoli hradiště (objekt 66 – hradba akropole) a jediný pod hradištěm u Touškovského potoka (objekt 59). Jednalo se o klasické sídlištní objekty – jámy různých funkcí a kúlové a sloupové jamky. Ani jeden z prozkoumaných objektů nemůžeme na základě zdokumentovaných částí interpretovat jako obytný objekt.

Jak jsme předpokládali podle výsledků předchozích výzkumů, podařilo se na dvou místech zachytit zplanýrovanou fortifikaci starší fáze raně středověkého hradiště. V ulici západně od T křižovatky na předhradí to byl vnější příkop (objekt 3) a základ tělesa hradby (objekt 4), průběh příkopu se pak podařilo sledovat i v přípojkách k domům čp. 127 a 137. Stejně fortifikační stavby byly zachyceny a zdokumentovány také v silnici na Lisov, základ tělesa hradby (objekt 60) a zasypaný příkop (objekt 61).

Důležitým, i když torzovitým bylo zjištění o hradbě na akropoli hradiště (objekt 66). Ukázalo se, že jeho horní destruovaná část nese rovněž stopy žáru, snad v důsledku zániku požárem. Vzorky zuhelnatělých příčných trámů by mohla poskytnout radiokarbonová data vzniku hradby. Bohužel nálezová situace nedovoluje širší interpretaci. Alespoň částečně, do úrovně dna výkopu byl zdokumentován také vnější příkop akropole stejně jako příkop před mladší (dochovanou) západní přepažující hradbou na předhradí.

Během záchranného archeologického výzkumu a dohledu bylo získáno velké množství nálezů, především zlomků keramických nádob, zvířecích kostí, kamenných žernovů, drtidel, mazanice, uhlíků, ale i přeslenů dokládajících textilní výrobu a kovových předmětů – nožů, srpu a dalších artefaktů.

Společně s vyhodnocením předchozích výzkumů především z let 1998, 2003 a 2014-15 se postupně mění pohled na vývoj hradiště na Vyšehradě a v ještě větší míře i pohled na

rozvoj sídelní aglomerace v okolí kostela sv. Jiří v 11.-13. století., která byla nedílnou součástí hradiště a tvořila jeho hospodářské zázemí.

Přestože výsledky výzkumu jsou ještě stále v počátečním stádiu laboratorního zpracování a podrobného vědeckého studia, je již nyní jasné, že provedený výzkum přinesl několik nových poznatků o stavebním vývoji raně středověkého hradiště a celkovém vývoji historického osídlení obce.

8. Literatura

- Bašta, J. – Baštová, D. 1988: K problematice počátků a vývoje slovanských hradišť v západních Čechách. In: Studia mediaevalia pragensia 1, str. 9-31. Praha.*
- Braun, P. 1992: Hradec, okr. Plzeň-jih. Výzkumy v Čechách 1988-89, str. 44.*
- Čechura, M. 2004: Hradec, okr. Plzeň-jih. Výzkumy v Čechách 2002, str. 76.*
- Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.*
- Geologická mapa ČR 1995, list 21-22 Holýšov.*
- Hejna, A. 1965: K některým pozdně hradištním lokalitám a nálezům na Plzeňsku. Archeologické studijní materiály II, str. 119-122. Praha.*
- Justová, J. 1976: Příspěvek k otázce českých kostelů z doby knížecí, zasvěcených sv. Vavřinci. Sborník Západočeského muzea v Plzni I (Tisíc let staré Plzně), str. 89-94. Plzeň.*
- 1979: Slovanské hradiště v Hradci u Stoda a Stodsko v raném středověku. Památky archeologické 70, str. 131-212. Praha.*
- Metlička, M. 2007: Neue Erkenntnisse über den frühmittelalterlichen Burgwall in Hradec u Stoda und sein Hinterland. In: ARGE, 16. Trefen in Plzeň-Křimice, 133-144. Rahden/Westf.*
- Mikyška, R. a kol. 1969: Geobotanická mapa ČSSR, 1. České země. Praha.*
- Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa. Studia geographica 16. Brno.*
- Tomášek, M. 2000: Půdy České republiky. Praha.*

Mgr. Milan Metlička
vedoucí oddělení prehistorie
Západočeského muzea v Plzni, p. o.

Obrazové přílohy

Obr. 1. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Pohled od západu na vnitřní stěnu příkopu a základ tělesa hradby s otisky zuhelnatělých trámů a s dočervena propálenou hlínou po požáru.

Obr. 2. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Celkový pohled na skrytý pás před výzkumem v ulici západně od T křižovatky na předhradí hradiště, od V.

Obr. 3. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Základ hradby (objekt 4) s vypreparovanou zadní kamennou plentou hradby s červenou vrstvou v severní stěně výkopu, od JJV.

Obr. 4. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Objekt 9 s vypreparovanými těsnícími kameny ve stěně výkopu a žlábkem č. 10, od J.

Obr. 5. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Sídlištní jáma 24 v severní stěně skrytého pásu, od V.

Obr. 6. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Částečně vybraný objekt 30 s žernovem, zvířecí kostí a keramikou, od V.

Obr. 7. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Objekt 36 ve východní stěně sondy v řezu s vypreparovanými kameny, od Z.

Obr. 8. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Skrytý pás sondy v ulici jižně od křižovatky na předhradí, pohled od S.

Obr. 9. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Ve dně výkopu začištěný půdorys objektu 49, pohled od JV.

Obr. 10. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Východní (vnitřní) okraj příkopu (objekt 61) starší fáze opevnění v severní stěně výkopu, od JZ.

Obr. 11. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Západní okraj příkopu (objekt 61) v jižní stěně výkopu, od SV.

Obr. 12. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Úsek výkopu v ulici na Lisov s objekty 55-57 v severní stěně, od V.

Obr. 13. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Objekt 59 ve výkopu pod akropolí u Touškovského potoka v severní stěně výkopu, západní část, od J.

Obr. 14. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Vnější příkop mladší fáze opevnění (objekt 62) v severní stěně výkopu, od JZ.

Obr. 15. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Destrukce čelní kamenné plenty hradby akropole (objekt 65) s příčnými rošty v čele výkopu k chatě čp. 63, od Z.

Obr. 16. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Objekt 66 v přípojce k domu čp. 119 v západní a jižní stěně výkopu, od SV.

Obr. 17. Hradec u Stoda, III. etapa stavby kanalizace. Výkop kanalizace pod Touškovským potokem, od J.